

СУВЕРЕНІТЕТ І МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕЖІ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

ФРАНЦУЗ-ЯКОВЕЦЬ Тетяна Анатоліївна - завідувач кафедри конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1224-346X>

ТИЛЬЧИК В'ячеслав В'ячеславович - професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5964-3439>

БУКАЧ Володимир Володимирович - професор кафедри конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-7168-6179>

УДК 342.52

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.1.2>

У статті досліджено взаємодію між державним суверенітетом та міжнародними організаціями в умовах сучасних глобалізаційних викликів. Проаналізовано роль міжнародних інституцій у формуванні правової політики держави, їх вплив на конституційний лад та правову систему національних держав. Особливу увагу приділено проблемам обмеження державного суверенітету через діяльність міжнародних організацій, а також кризи багатосторонніх інституцій, зокрема ООН, та необхідності їхнього реформування.

У дослідженні проблематики зростання впливу недержавних акторів, таких як транснаціональні корпорації та міжнародні неурядові організації, які дедалі більше впливають на правові відносини між державами. Висвітлено питання імплементації міжнародного права в національній правовій системі та механізми примусового виконання міжнародних норм.

Окремий акцент зроблено на ролі України у взаємодії з міжнародними організаціями, особливо в контексті війни та євроін-

теграційних процесів. Запропоновано шляхи реформування міжнародних інституцій для підвищення їх ефективності, забезпечення балансу між державним суверенітетом та глобальним управлінням, а також розроблено рекомендації щодо вдосконалення механізмів взаємодії між державними та міжнародними організаціями.

Проведене дослідження підтвердило, що взаємодія між державним суверенітетом та міжнародними організаціями є складним і багаторівневим процесом. З одного боку, міжнародні політичні організації мають ключову роль у забезпеченні глобальної стабільності, розвитку правової системи та координації міждержавного співробітництва. З іншого боку, їхній вплив на внутрішню політику держави часто розглядається як загроза національному суверенітету.

Ключові слова: міжнародне право, державний суверенітет, міжнародні організації, глобалізація, міжнародне співробітництво, конституційне право, правове регулювання, правові механізми, імплементація міжнародного права, євроінтеграція.

Постановка проблеми

Сучасний світ перебуває в стані правової трансформації, що зумовлена глобалізацією, зростаючою роллю міжнародних організацій і кризою традиційних форм державного суверенітету. В умовах збройних конфліктів, економічних санкцій і технологічного впливу глобальних акторів, держави стикаються з новими викликами у визначенні меж свого суверенітету. Одним із найбільш показових прикладів є російсько-українська війна, яка актуалізувала питання ефективності міжнародних правових механізмів та їхнього впливу на державні правові системи.

З одного боку, міжнародні організації відіграють важливу роль у захисті конституційного ладу держав, зокрема через механізми санкцій, судові інститути та правові норми. З іншого боку, їхня діяльність ставить питання про можливість наднаціонального регулювання внутрішніх справ держав, що може суперечити принципу державного суверенітету. Конституційно-правові межі цього впливу залишаються невизначеними і потребують ґрунтовного наукового аналізу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю визначення правових обмежень міжнародних організацій у контексті конституційного регулювання державного суверенітету. Україна, перебуваючи в центрі геополітичних змін та правового протистояння, стала тестовим майданчиком для перевірки ефективності міжнародного права та механізмів його імплементації. Вивчення цих процесів має велике значення як для національного правопорядку, так і для глобальної системи міжнародного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

В основу написання статті покладено творчий доробок О. Панасюк, М. Олійник, І. Парога, Л. Каленіченко, А. Міщенко, О. Буряченко та інші. Висновки статті базуються на основі аналізу правових документів міжнародних організацій, практики Європейського суду з прав людини та аналітичних оглядів за темою дослідження.

Мета статті – проаналізувати конституційно-правові межі впливу міжнародних ор-

ганізацій на державний суверенітет, застосувати механізми взаємодії між національними правовими системами та міжнародними інституціями, а також окреслити перспективи розвитку міжнародного права в умовах глобалізаційних процесів та трансформації традиційної концепції суверенітету. Особливу увагу буде приділено ролі України в цих процесах, з огляду на її взаємодію з міжнародними організаціями та виклики, пов'язані з війною та євроінтеграцією. *Наукові завдання* полягають у вивченні впливу міжнародних організацій на конституційні системи влади, аналіз механізмів імплементації міжнародного права в національне законодавство та визначені правові обмеження діяльності національних структур. Особливий акцент буде зроблено на кризі багатосторонніх інституцій, необхідності реформування міжнародного правопорядку, пошуку балансу між державним суверенітетом та міжнародними зобов'язаннями, а також розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності міжнародного правового регулювання.

Виклад основного матеріалу

У сучасному світі міжнародне право стикається з низькими глобальними викликами, які підривають традиційні уявлення про державний суверенітет та вимагають переосмислення сучасних правових механізмів. Серед основних викликів можна виокремити такі аспекти:

Ерозія державного суверенітету внаслідок транснаціональних загроз. Глобальні проблеми, такі як зміна клімату, кіберзагрози та пандемії, не визнають державних кордонів і потребують колективних зусиль міжнародної спільноти. Ці виклики піддають сумніву здатність окремої держави самостійно забезпечити безпеку та добробут своїх громадян, що можливе до необхідності делегування частини суверенних повноважень міжнародним організаціям.

Криза багатосторонніх інституцій. Такі організації, як ООН, створені для підтримки міжнародного світу та безпеки, дедалі частіше демонструють неефективність у реагуванні на сучасні конфлікти. Прикладом є нездатність Ради Безпеки ООН при-

їняті чинні рішення щодо російсько-української війни через право вето постійних членів; слабка реалізація санкційних механізмів щодо держав, які порушують міжнародне право; відсутність ефективного механізму виконання рішень міжнародних судів. Наприклад, неефективність міжнародної реакції на агресію росії проти України підкреслює необхідність реформування ООН, оскільки чинні механізми не забезпечують належного рівня захисту міжнародного правопорядку. Це підриває довіру до міжнародних інституцій та ставить під сумнів їхню спроможність забезпечити глобальний правопорядок.

Зростання ролі недержавних акторів.

Транснаціональні корпорації, міжнародні суди та регіональні організації мають все більший вплив на міжнародну політику та право. Їхня діяльність може як підтримувати, так і підривати державний суверенітет, створюючи нові виклики для традиційних правових систем.

Використання міжнародного права як інструмент гібридної війни та політичного впливу. Деякі держави застосовують міжнародно-правові механізми для легітимізації своїх агресивних дій або для підриву суверенітету інших країн. Російсько-українська війна є яскравим прикладом такого підходу, де правові аргументи використані для виправдання військової агресії та окупації території.

Ці виклики вимагають переосмислення концепції державного суверенітету та пошуку нових підходів до забезпечення міжнародного правопорядку в умовах глобалізації та збільшення взаємозалежності держави. У цьому контексті ми підтримуємо позицію О. Панасюка та інших у тому, що в процесі глобалізації та зміни акценту з національного рівня на міжнародний суверенітет держави стикаються з численними викликами, зокрема з обмеженнями, що випливають із міжнародних договорів і стандартів, які потребують адаптації та кодифікації на національному рівні. Також у контексті глобальних кризових ситуацій держава отримує значні стимули, зокрема фінансові. Водночас забезпечення балансу між національним суверенітетом і міжнародною співпрацею є

необхідною умовою для ефективного вирішення глобальних проблем. Однак держава повинна приділяти особливу увагу загрозам національної безпеці та суверенітету, після чого їх збереження є одним із її ключових обов'язків [1].

Таким чином, глобальні виклики для міжнародного права та державного суверенітету вимагають перегляду сучасних правових механізмів і пошуку нових підходів до забезпечення міжнародного правопорядку.

У сучасному міжнародному правопорядку зростає вплив недержавних акторів, таких як транснаціональні корпорації, міжнародні неурядові організації (МНУО) та інші суб'єкти, які не є державами. Їхня діяльність істотно впливає на формування та реалізацію міжнародного права, а також на політичні процеси на глобальному рівні.

Недержавні гравці мають дедалі важливішу роль у міжнародних відносинах, впливаючи на процеси глобального управління та формування міжнародних норм. МНУО, наприклад, активно залучені до надання гуманітарної допомоги в зоні конфліктів, навчання військового персоналу та інших сферах, які традиційно були прерогативою держави.

Транснаціональні корпорації також мають значний вплив на міжнародні процеси, зокрема через контроль над ресурсами, технологіями та фінансовими потоками. Їхня діяльність може як сприяти розвитку міжнародного права, так і створювати виклики для його реалізації, особливо у випадку, коли корпоративні інтереси відповідають національним або міжнародним правовим нормам.

Зростання ролі недержавних акторів необхідне до необхідності переосмислення традиційних підходів до міжнародних прав та визнання їхнього впливу на глобальні процеси. Це також вимагає розробки нових механізмів регулювання та співпраці між державами та недержавними суб'єктами для забезпечення ефективного управління та дотримання міжнародних норм. У цьому контексті ми погоджуємося з дослідниками, що конституціоналізація міжнародного права є об'єктивним процесом сучасного світового розвитку, що характеризується форму-

ванням особливого наднаціонального конституційного правопорядку [2].

Попри це, слід пам'ятати, що міжнародне право часто використовується державами та іншими гравцями як засіб досягнення політичних цілей. Деякі держави застосовують міжнародно-правові механізми для легітимізації своїх дій або для тиску на інші країни. Наприклад, санкції можуть бути використані як засіб зовнішньополітичного впливу для досягнення певних політичних цілей

Крім того, міжнародне право може слугувати інструментом впливу на свідомість народів та індивідів через дії та рішення міжнародних організацій.

Це підкреслює важливість розуміння міжнародного права не лише як набору норм, але й як весь політичний вплив та інструмент реалізації інтересів різних акторів на міжнародній арені.

Таким чином, зростання впливу недержавних акторів та використання міжнародного права як інструмента політичного впливу створюють нові виклики для міжнародного правопорядку. Це вимагає адаптації сучасних правових механізмів та розробки нових підходів до регулювання міжнародних відносин з урахуванням зміненої природи сучасного світу.

Міжнародні організації змінюють значну роль у формуванні та розвитку конституційно-правової системи держави, впливаючи на їхній конституційний лад та правову систему загалом. Вплив проявляється у встановлених міжнародних стандартах, які держава зобов'язана виконувати у своїх національних правових системах.

Міжнародні організації, такі як ООН, Рада Європи, Європейський Союз та інші, встановлюють стандарти та норми, які держави-члени зобов'язані підтримувати у своїх національних правових системах. Це можна вимагати внесення змін до національних конституцій або прийняття нових законодавчих актів для забезпечення відповідності міжнародним зобов'язанням.

Наприклад, вступ до Європейського Союзу передбачає адаптацію національного законодавства до *acquis communautaire* — сукупності правових норм ЄС. Це включає зміни у сферах прав людини, економічної

політики, судової системи та інших ключових аспектів державного управління.

Крім того, рішення міжнародних судових органів, таких як Європейський суд з прав людини, можуть вимагати від держави внесення змін до національного законодавства або практики застосування його для усунення виявлених порушень. Таким чином, міжнародні організації сприяють уніфікації та гармонізації правових систем держав-членів, впливаючи на їхній конституційний лад. Усе це супроводжується процесом імплементації міжнародних норм у національні правові системи, що є складним та багатогранним процесом. Однією з головних є питання примату міжнародного права над національним законодавством.

У деяких державах міжнародні договори та угоди мають перевагу над національним законодавством після їх ратифікації. В інших країнах міжнародні норми повинні бути трансформовані у внутрішнє законодавство через прийняття відповідних актів. Це може привести до затримок та розбіжностей у виробництві міжнародних стандартів [3].

Крім того, інші випадки, коли національні суди відмовляються використовувати міжнародні норми, посиляючись на їхню невідповідність конституції або фундаменту іншим законам країни. Це створює правові колізії та ускладнює процес імплементації міжнародних зобов'язань.

Наприклад, у деяких країнах виникають труднощі з імплементацією міжнародних стандартів прав людини через культурні, релігійні або політичні особливості. Це може привести до вибору застосування міжнародних норм або їх інтерпретації відповідно до національних інтересів, що підриває універсальність міжнародного права.

Таким чином, процес імплементації міжнародних норм у національні правові системи є багатогранним і вимагає врахування як міжнародних зобов'язань, так і національних особливостей. Для забезпечення ефективною імплементації необхідно розробити механізми, які б дозволили гармонізувати міжнародні стандарти з національним законодавством, зберігаючи при цьому суверенітет держави та повагу до її конституційного ладу.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) виконує ключову роль у підтримці міжнародного світу та безпеки. Проте сучасні глобальні виклики дали низку недоліків у її структурі та механізмах прийняття рішень, що зумовлюють необхідність реформування організації, про що наголошують практично всі науковці, політики, експерти [4-7].

ООН часто критикують за неефективність у запобіганні та врегулюванні міжнародних конфліктів. Крім того, механізми реагування на агресію виявляються недостатніми, коли агресором є постійний член Ради Безпеки, який має право вето. Це накопичується, коли організація не може прийняти необхідні заходи для припинення конфлікту.

Право вето, яким володіють п'ять постійних членів Ради Безпеки (США, Росія, Китай, Франція, Велика Британія), часто стає перешкодою для прийняття рішень. Наприклад, під час російсько-української війни Росія неодноразово блокувала резолюцію, спрямовану на засудження її дій та введення санкцій. Це має місце про наявність перегляду або обмеження права вето для забезпечення більшої ефективності Ради Безпеки.

Міжнародні судові органи, такі як Міжнародний суд ООН, часто стикаються з проблемами виконання своїх рішень. Відсутність механізмів примусового виконання та залежність від доброї волі держави обмежують їхню ефективність. Це підриває авторитет міжнародного права та сприяє безкарності за його порушення.

У контексті цього, для підвищення ефективності ООН, доцільні в короткостроковій перспективі такі реформи:

- **Розширення складу Ради Безпеки:** включення нових постійних членів, які представляють інші регіони та відображають сучасний баланс сил у світі.

- **Обмеження або скасування права вето:** введення механізмів, які б запобігали зловживанню правом вето, особливо у випадках масових порушень прав людини або актів агресії.

- **Посилення ролі Генеральної Асамблеї:** надання їй більш широких повноважень у прийнятих рішеннях, особливо коли Рада Безпеки не може досягти консенсусу.

- **Створення механізмів примусового виконання рішень міжнародних судів:** введення санкцій або інших заходів щодо держави, які відмовляються виконувати рішення міжнародних судових органів.

Реформування ООН є складним і тривалим процесом, який вимагає консенсусу між державами-членами. Проте без цих змін організація ризикує втратити свою актуальність та здатність ефективно реагувати на сучасні глобальні виклики.

У сучасному світі взаємодія між державним суверенітетом та міжнародними організаціями викликає нові форми, що зумовлено процесами глобалізації, регіональної інтеграції та зростанням взаємозалежності між країнами. Ці тенденції вимагають переосмислення традиційних уявлень про суверенітет та пошук нових моделей співпраці на міжнародній арені.

Крім того, зростає роль регіональних об'єднань, які відіграють важливу роль у гарантуванні безпеки, стабільності та розвитку своїх держав-членів. Європейський Союз, Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) та Організація Північноатлантичного договору (НАТО) є прикладом успішної регіональної інтеграції, яка сприяє зміцненню співробітництва між державами та підвищує їхню спроможність реагувати на спільні виклики.

Посилення ролі таких об'єднань може сприяти більш ефективному вирішенню регіональних проблем та забезпеченню колективної безпеки. Цей протест вимагає також від держав-членів певних поступків у сфері суверенітету та прийняття спільних рішень, що можуть виключати внутрішньополітичні дискусії та потребує належного правового регулювання.

Зростаюча взаємозалежність між державами та посилення ролі міжнародних організацій вимагають пошуку балансу між національним суверенітетом та міжнародними зобов'язаннями. Держави повинні адаптувати свої конституційні системи до нових реалій, забезпечуючи при цьому дотримання міжнародних норм та стандартів.

Це дозволить вимагати внесення змін до національних конституцій, розробки нових правових механізмів імплементації міжна-

родних норм, а також посилення ролі національних судів у забезпеченні дотримання міжнародного права. Важливо, щоб ці процеси відбувалися з урахуванням національних інтересів та особливостей кожної держави, забезпечуючи при цьому ефективну інтеграцію в міжнародну спільноту.

Таким чином, перспективи взаємодії державного суверенітету та міжнародних організацій полягають у пошук оптимального балансу між національними інтересами та міжнародними реформами, створення існуючих міжнародних інституцій та створення нових механізмів взаємодії, які відповідають сучасним викликам та реаліям глобалізованого світу.

У майбутньому очікується подальше посилення ролі міжнародних організацій у вирішенні глобальних проблем, таких як зміна клімату, боротьба з пандеміями, забезпечення міжнародної безпеки та розвиток сталого економічного зростання. Держави, які активно співпрацюють з міжнародними організаціями та адаптують свої національні системи до глобальних викликів, мають більше можливостей для забезпечення свого суверенітету та національних інтересів у взаємозалежному світі. Більше того, як слушно резюмують українські вчені у реаліях сучасної системи міжнародних відносин, держави світу давно вийшли за межі міждержавного спілкування та втратили місію монополістичної міждержавної взаємодії [8, с. 159].

Таким чином, взаємодія між державним суверенітетом та міжнародними організаціями є складним та багатогранним процесом, який вимагає від держави гнучкості, готовності до співпраці та здатності адаптуватися до змін у міжнародному середовищі. Збереження суверенітету в умовах глобалізації можливе лише через активну та свідому участь у міжнародних процесах, спрямованих на спільне вирішення глобальних проблем та забезпечення сталого розвитку.

Висновки

Проведене дослідження підтвердило, що взаємодія між державним суверенітетом та міжнародними організаціями є складним і багаторівневим процесом. З одного боку,

міжнародні політичні організації мають ключову роль у забезпеченні глобальної стабільності, розвитку правової системи та координації міждержавного співробітництва. З іншого боку, їхній вплив на внутрішню політику держави часто розглядається як загроза національному суверенітету. Серед інших висновків нашого дослідження викокремимо такі:

– Глобальні виклики XXI століття, такі як зміни клімату, кіберзлочинності, міжнародні конфлікти та пандемії, вимагають більшої інтеграції та співпраці між державами, що не веде до перегляду концепції абсолютного державного суверенітету.

– Криза багатосторонніх інституцій, зокрема ООН, висвітлила необхідність реформування міжнародних механізмів прийняття рішень для забезпечення їхньої ефективності.

– Недержавні актори, у тому числі транснаціональні корпорації та міжнародні неурядові організації, займають дедалі важливу роль у міжнародному правопорядку, що потребує розробки нових правових механізмів для їхнього регулювання.

– Використання міжнародного права як інструмент політичного впливу державами-учасниками загрожує його нейтральності та справедливості, що підриває довіру до глобальної системи права.

– Регіональні об'єднання дедалі більше змінюють роль стабілізаторів у міжнародних відносинах, що підтверджує підтримку посилення їхньої ролі в гарантуванні безпеки та міжнародному правопорядку.

– Для збереження легітимності міжнародного права необхідно реформувати існуючі міжнародні організації, зокрема шляхом обмеження права вето в Раді Безпеки ООН, посилення ролі міжнародних судових інстанцій та розширення санкційних механізмів для країн, що порушують міжнародні норми.

– Збереження балансу між державним суверенітетом та міжнародною інтеграцією можливе через поступову адаптацію національних правових систем до міжнародних стандартів при збереженні ключових національних інтересів.

– У майбутньому важливо посилити механізми примусового виконання міжна-

родного права, включаючи створення глобальних інституцій контролю за його дотриманням, що дозволить ефективніше реагувати на міжнародні кризи. Сучасні міжнародні процеси підтверджують, що глобалізація та інтеграція неминучі, однак вони не повинні призводити до втрати державного суверенітету.

Література

1. Панасюк О.П., Олійник С.М., Литовченко В.П. Глобалізація та її виклики для національних суверенітетів: аналіз впливу глобалізаційних процесів на сучасне міжнародне право. *Академічні візії*. 2024. 33. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1238/1119>
2. Пирого І.С. Белов Д.М. Конституціоналізація міжнародного права: теоретико-правовий аналіз. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. №12. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/26.pdf>
3. Каленіченко Л.І. Співвідношення національного та міжнародного права в розрізі адаптації національної системи законодавства до європейського законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/5.pdf
4. Міщенко А.Б., Аташкаде Р.В., Теремко В.В. Сценарії реформування ООН. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. Випуск 11 (2023) С. 31-49
5. Буряченко О. Криза міжнародної системи безпеки: неспроможність Ради Безпеки ООН. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2023. № 2(68). С. 22–36. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2\(68\)-4](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2(68)-4) (дата звернення: 13.12.2023)
6. Кучик О. С. Питання адаптації діяльності міжнародних безпекових організацій в умовах новітніх викликів міжнародній системі безпеки. *Політичне життя*. 2022. № 1. С. 61–68. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.1.7>
7. Коношук Я. Миру – мир: чи зможе ООН реформуватись без Третьої сві-

SUMMARY

The article examines the interaction between state sovereignty and international organizations in the context of modern globalization challenges. The role of international institutions in shaping the legal policy of the state, their impact on the constitutional order and legal system of national states is analyzed. Particular attention is paid to the problems of limiting state sovereignty through the activities of international organizations, as well as the crisis of multilateral institutions, in particular the UN, and the need for their reform.

The study addresses the issues of the growing influence of non-state actors, such as transnational corporations and international non-governmental organizations, which increasingly influence legal relations between states. The issues of implementing international law into national legal systems and mechanisms for enforcing international norms are highlighted.

Particular emphasis is placed on the role of Ukraine in interaction with international organizations, especially in the context of war and European integration processes. Ways of reforming international institutions are proposed to increase their efficiency, ensure a balance between state sovereignty and global governance, and recommendations are developed to improve mechanisms of interaction between state and international organizations.

The study confirmed that the interaction between state sovereignty and international organizations is a complex and multi-level process. On the one hand, international political organizations have a key role in ensuring global stability, developing the legal system and coordinating interstate cooperation. On the other hand, their influence on the internal policy of the state is often seen as a threat to national sovereignty.

Keywords: international law, state sovereignty, international organizations, globalization, international cooperation, constitutional law, legal regulation, legal mechanisms, implementation of international law, European integration.

тової війни. УНІАН. 24.09.2024 URL: <https://www.unian.ua/world/miru-mir-chi-zmozhe-oon-reformuvatis-bez-tretoji-svitovoji-viyani-12767169.html>

8. Пугач А.М. Міжнародні відносини у сфері забезпечення миру та безпеки. *Інвестиції: практика та досвід* № 5/2024. С. 156-160.